

Úvod do archeologie středověku

Historicko-antropologický seminář 2012

Martin Nechvíle
martin.nechvile@kraj-lbc.cz

Kde hledat informace?

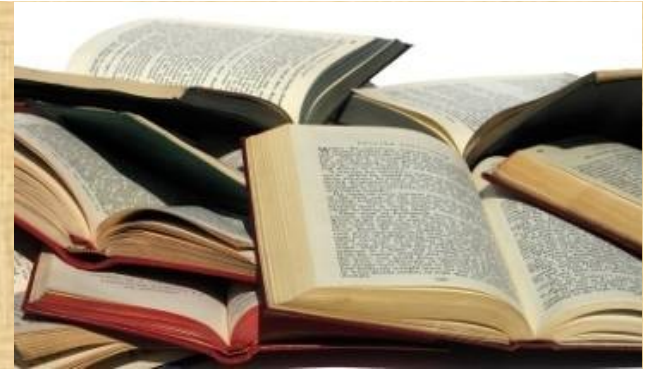

Užitečné odkazy

- Odkazy na archeologické instituce v ČR:
<http://www.arup.cas.cz/?cat=321>
- Státní archeologický seznam ČR:
<http://twist.up.npu.cz/>
- Geogyzika v archeologii:
<http://www.arup.cas.cz/?cat=122>
- Dendrochronologie v ČR:
www.dendrochronologie.cz/
- Regionální archeologická pracoviště v Libereckém kraji:
<http://www.muzeumcl.cz/archeologie.html>
<http://www.muzeum-turnov.cz/stranky/57:archeologie.html>
- Bibliografie archeologie v ČR
<http://www.arup.cas.cz/?cat=332>
- Historické mapy od 18. století:
<http://historickemapy.cuzk.cz/>
- Edice českých středověkých písemných pramenů:
<http://147.231.53.91>

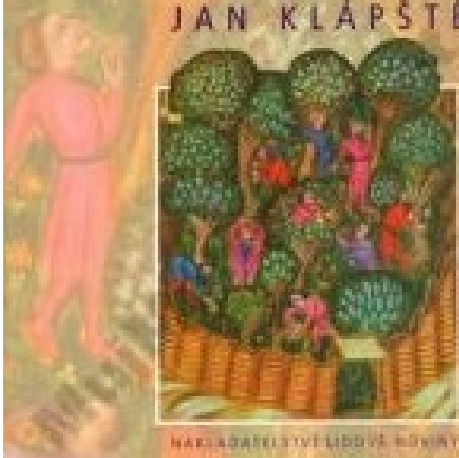
Výběrová literatura 1

- Gojda, M. 2000: Archeologie krajiny. Vývoj archetypů kulturní krajiny. Praha.
- Klápště, J. 1994: Paměť krajiny středověkého Mostecka. Most.
- **Klápště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku. Praha.**
- Kuna, M. a kol. 2004: Nedestruktivní archeologie. Praha.
- **Lutovský, M. 2001 Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.**
- **Lutovský, M. – Beranová, M. 2009: Slované v Čechách. Archeologie 6. – 12. století. Praha.**
- Měřínský, Z. 2002, 2006: České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I., II. Praha.

PROMĚNA ČESKÝCH ZEMÍ VE STŘEDOVĚKU

JAN KLAPŠTĚ

Nedestruktivní ARCHEOLOGIE

MARTIN KUNA A KOLEKTIV / ACADEMIA

NON-DESTRUCTIVE
ARCHAEOLOGY

ARCHEOLOGIE KRAJINY

MARTIN
GOJDA

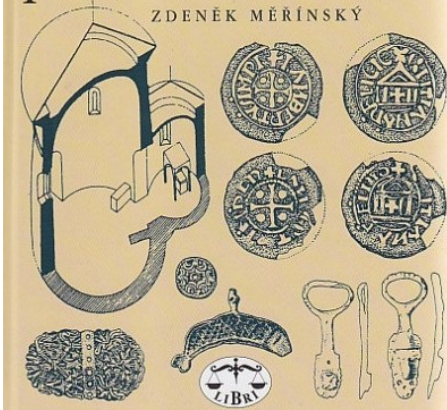
ACADEMIA

VÝVOJ ARCHETYPŮ
KULTURNÍ KRAJINY

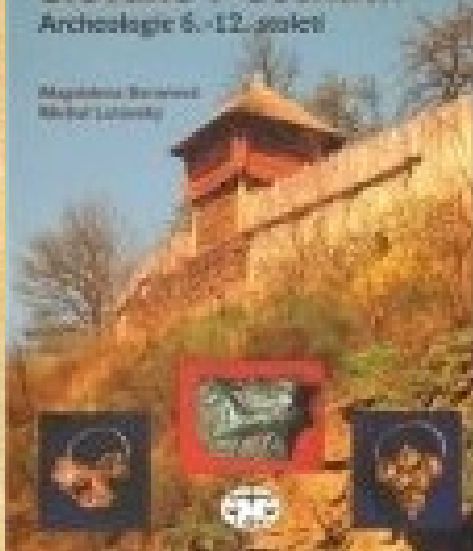
ČESKÉ ZEMĚ od příchodu SLOVANŮ po Velkou Moravu II.

ZDENĚK MĚŘINSKÝ

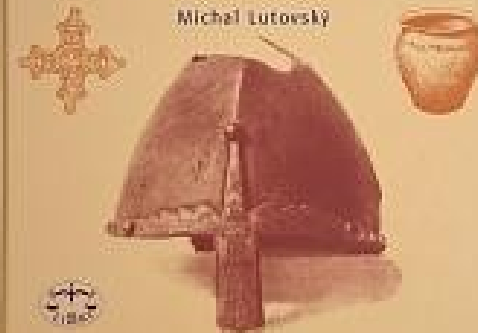
Slované v Čechách Archeologie 5.-12. století

Magdalena Brázdová
Michal Lutovský

ENCYKLOPEDIĚ SLOVANSKÉ ARCHEOLOGIE V ČECHÁCH, NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

Michal Lutovský

Výběřová literatura 2

- Smetánka 1987: Hledání zmizelého věku. Sondy do středověkých Čech. Praha.
- Smetánka, Z. 1988: Život středověké vesnice. Zaniklá Svídna. Praha.
- **Smetánka, Z. 1992: Legenda o Ostojovi. Archeologie obyčejného života v raně středověkých Čechách. Praha.**
- **Smetánka, Z. 2003: Archeologické etudy. Osmnáct kapitol o poznávání středověku. Praha.**
- Smetánka, Z – Frolík, J. 1997: Archeologie na Pražském hradě. Praha – Litomyšl.
- **Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. 2009: Přemyslovci. Budování českého státu. Praha.**
- Vařeka, P. 2005: Archeologie středověkého domu I. Plzeň.

ZDENĚK SMETÁNKA
HLEDÁNÍ
ZMIZELÉHO VĚKU

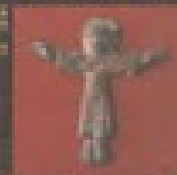

ZDENĚK SMETÁNKA

Archeologické etudy

ARCHEOLOGIE
NA PRAŽSKÉM
HRADĚ

ZDENĚK SMETÁNKA
LEGENDA
O OSTOJOVI

ARCHEOLOGIE
OBYČEJNÉHO ŽIVOTA

ARCHEOLOGIE
STŘEDOVĚKÉHO
DOMU

První
výzkumy
v Praze
v 19. století

Petr Vařeka

PŘEMYSLOVCI
BUDOVÁNÍ ČESKÉHO STÁTU

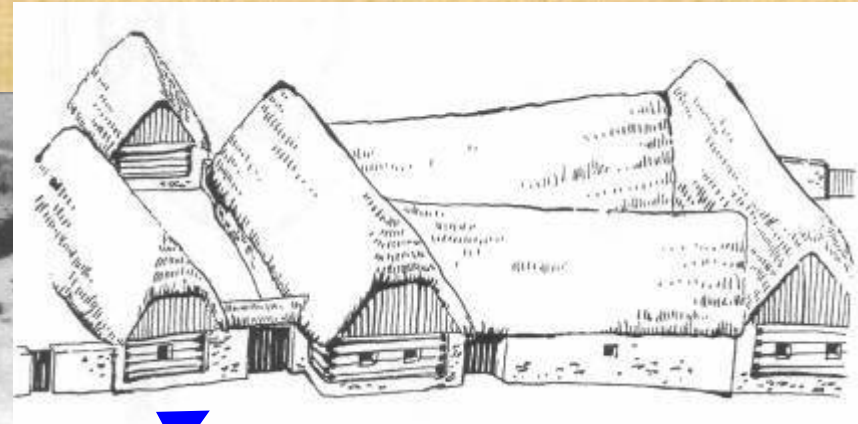
PETR SOMMER
DUŠAN TRĚŠTÍK
JOSEF ŽEMLIČKA
(eds.)

SARLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY

Cíl

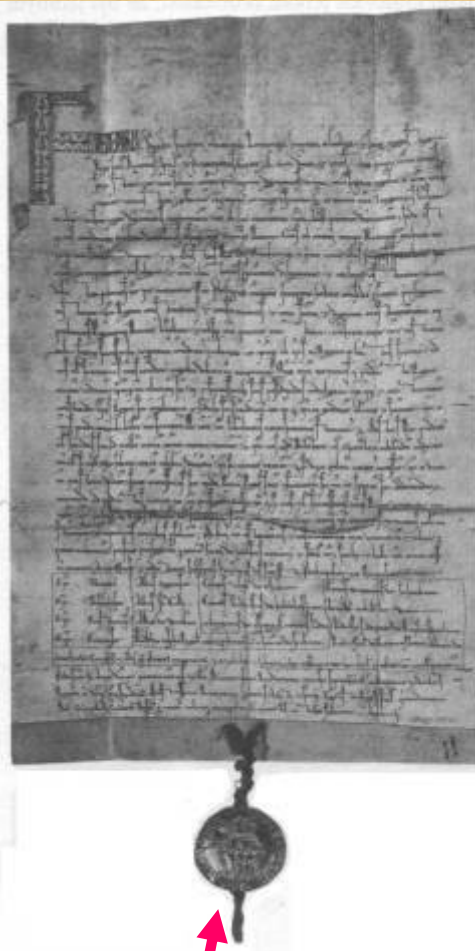
- Pomocí *hmotných*, *písemných*, *ikonografických* a *jazykových pramenů* dokreslit či rekonstruovat středověkou situaci

PÍSEMNÉ PRAMENY

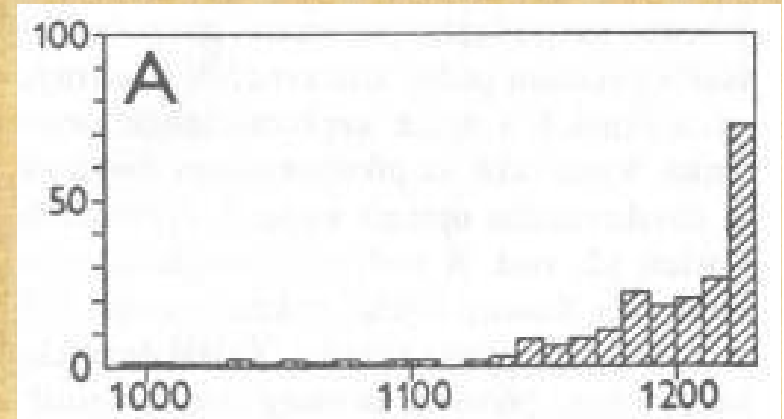
Čechy

Zlatá bula
sicilská,
1212

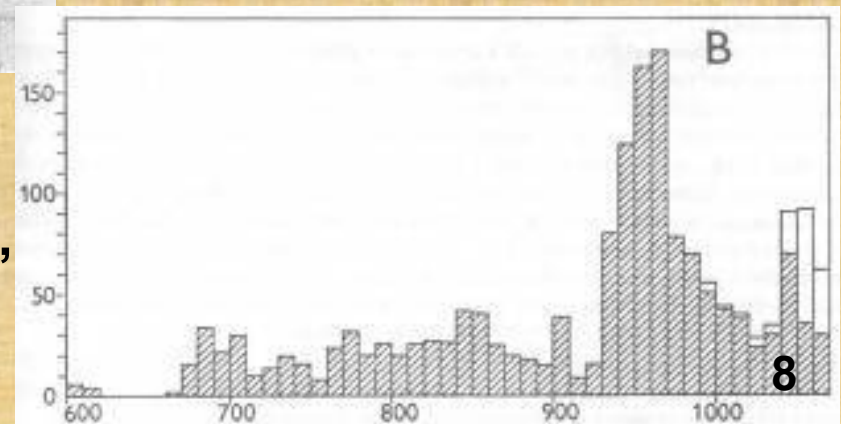

Göttingenský kodex,
1460-1470

Četnost dochovaných
listin

Anglosaská oblast

8

IKONOGRAFICKÉ PRAMENY

Velislavova
bible, 1341

Konrád Kyeser:

Bellifortis

Němec, vojenský teoretik,
do r. 1405 ve službách krále
Václava IV.

- příručka vojenského umění,
kterou dokončil na hradě
Žebráku
- originál dnes uložen
v universitní knihovně
v Göttingen (SRN)

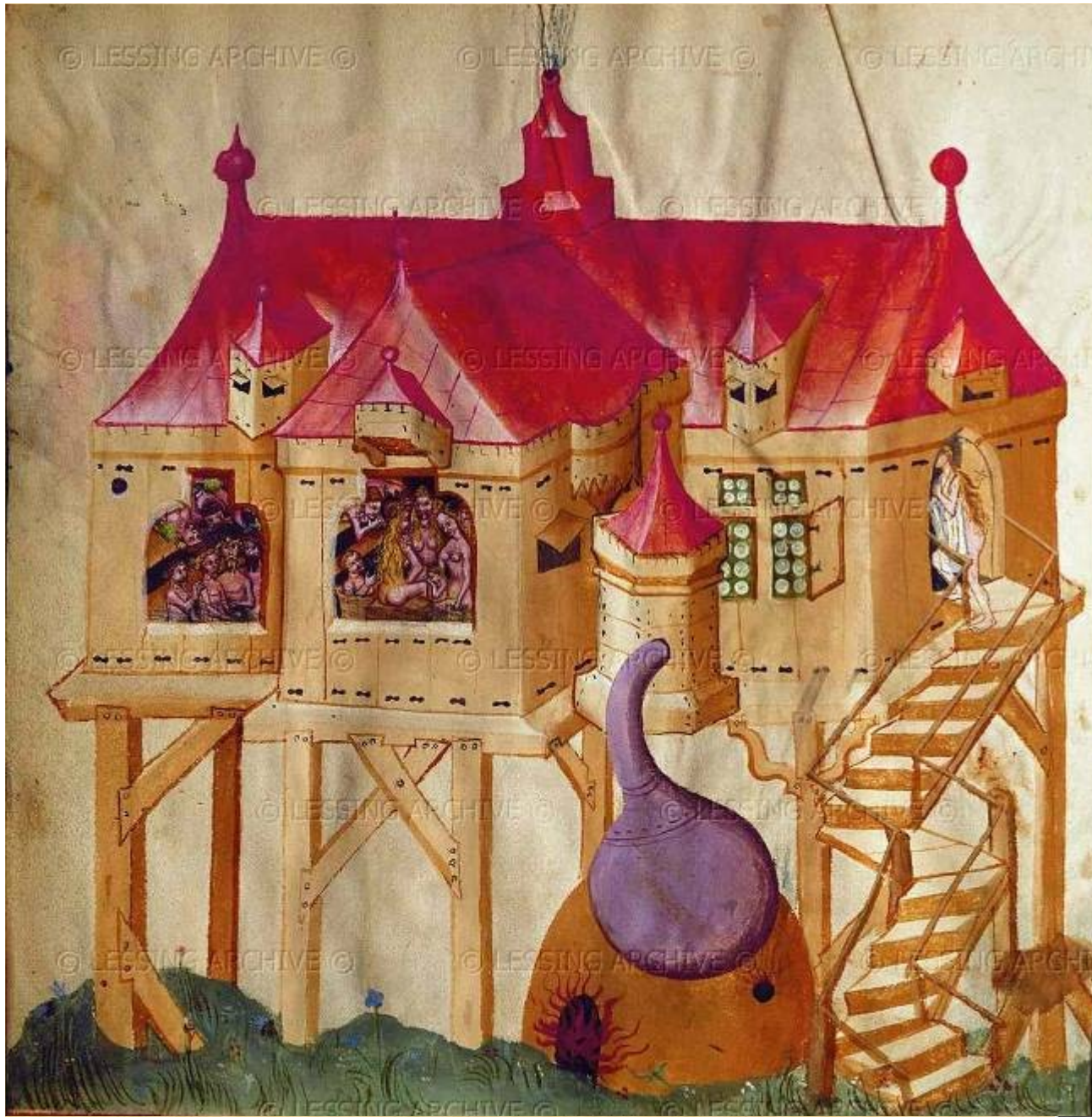
Forca garrula in hunc modum quidam habet quod ante
vel castro per ortus in campo edificat propter
indomptam et insidiam latentem clamore
suo perdit adeo ut in felici approposito renocantur.

Ampugnans vigilans est et ad latrones
acutissimus qui quosdam unitate regalem
saluare hostes quosdam subterfuge
tus in gradibus
sub arte roma
asime amercion.

psi a husy
na stráži...

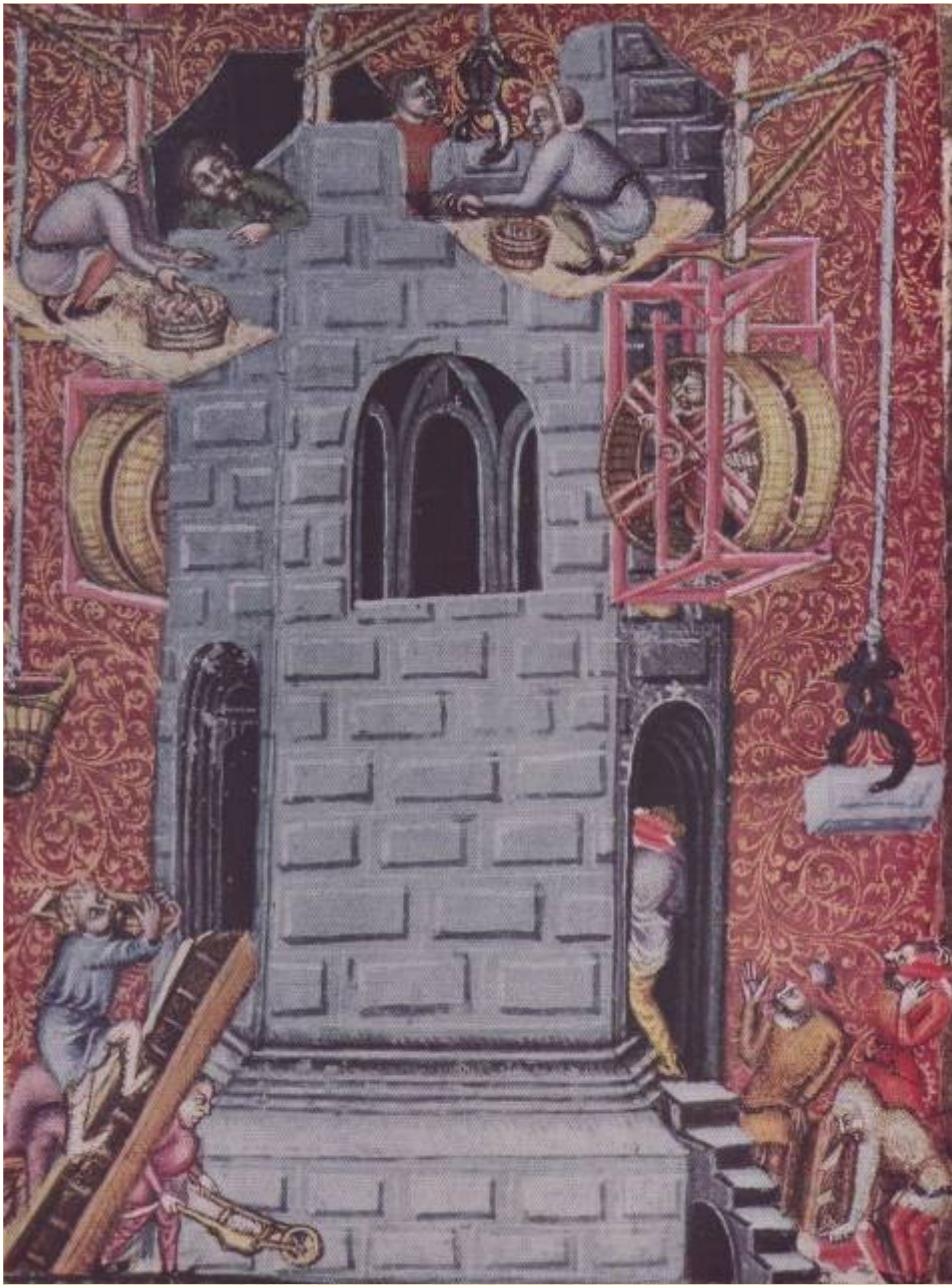
**Pohoda na
středověkém hradě
– parní lázeň a další
radovánky ...**

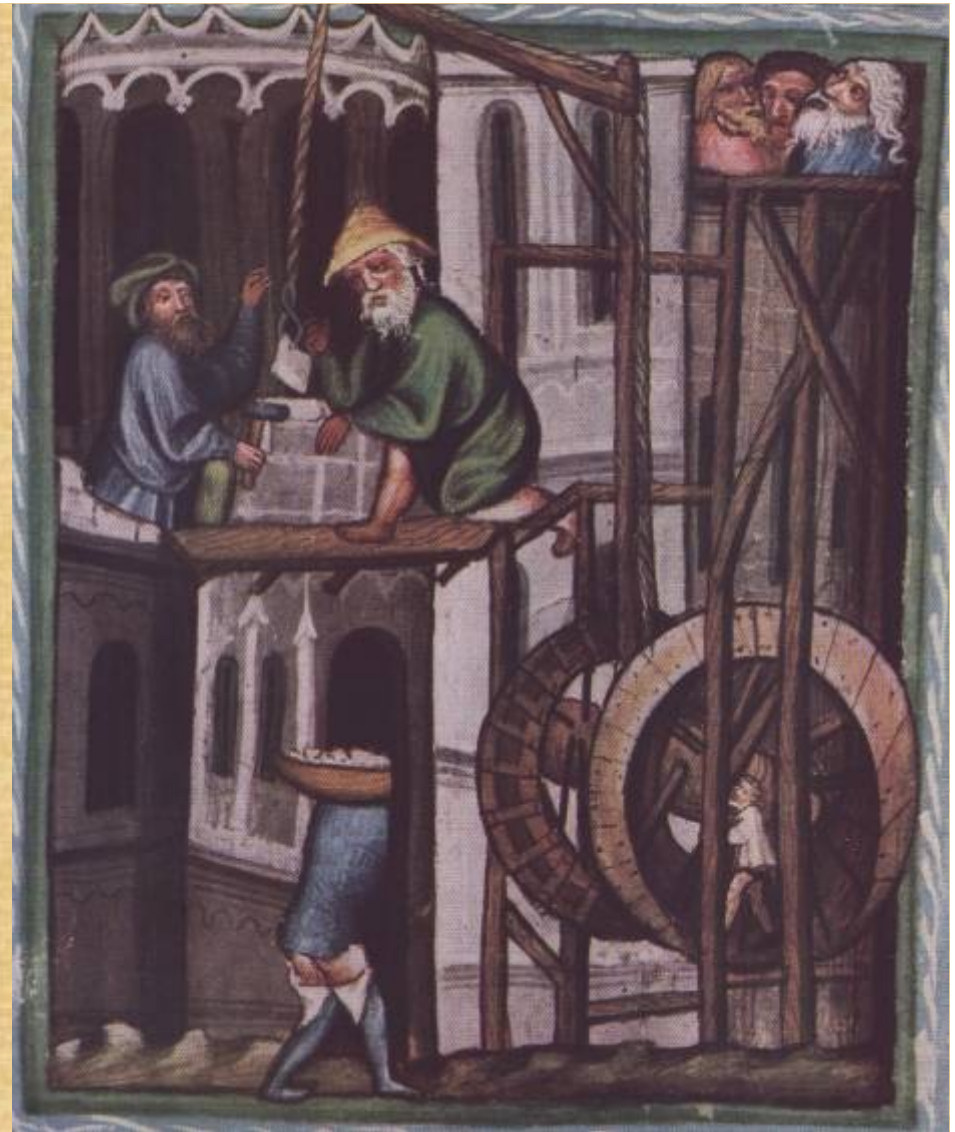

stavební práce, miniatura ze sborníku náboženských traktátů z Českého Krumlova, 1. čtvrtina 15. století

tesaři na stavbě, Bible Václava IV., 1389-1400

stavba, Bible Václava IV., 1389-1400

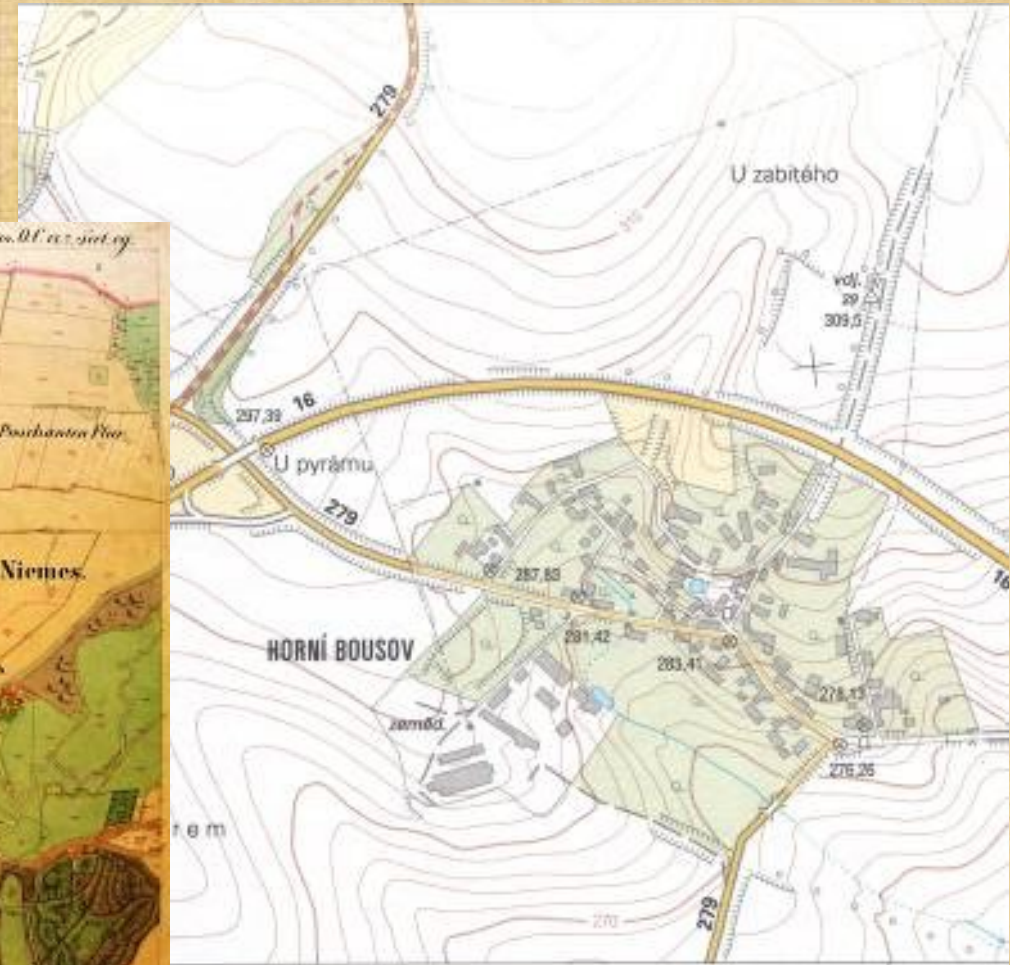

**stavební práce, miniatura
v tzv. Litoměřické bibli z r. 1411**

JAZYKOVÉ PRAMENY

např. pomístní jména, názvy obcí

Mapa stabilního katastru 1:2880,
40. Léta 19. století

Základní mapa 1:10 000

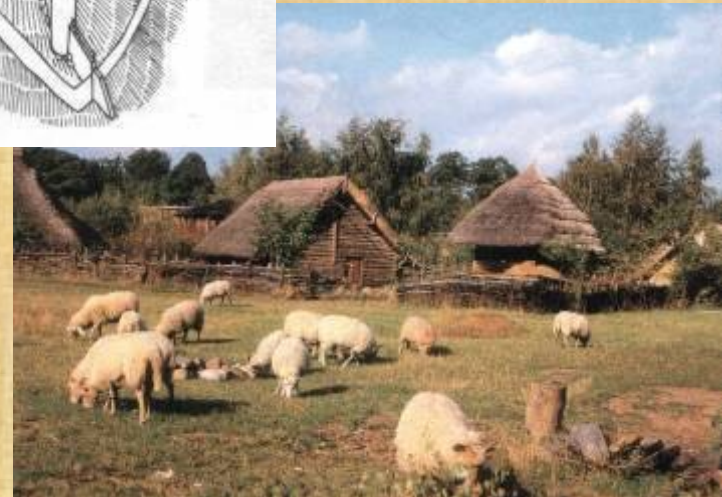
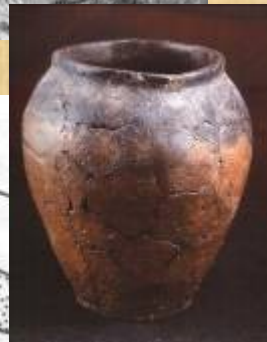
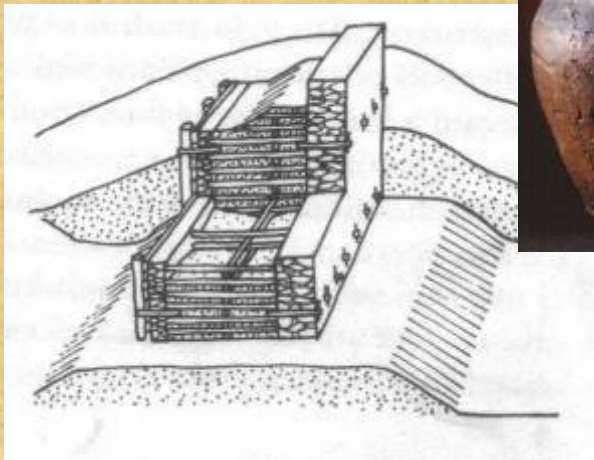
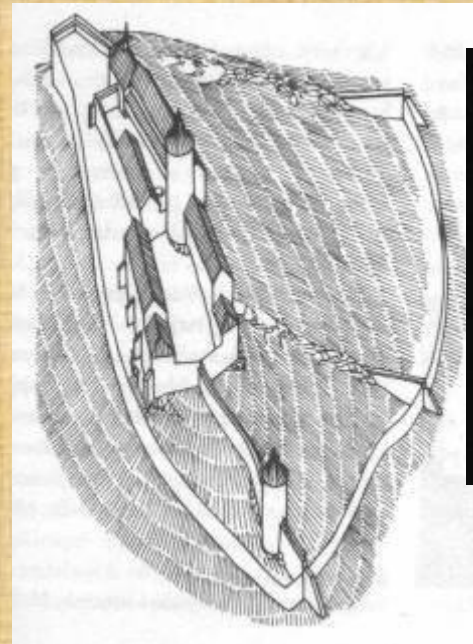

Datace středověku

raný (6.-12. století)

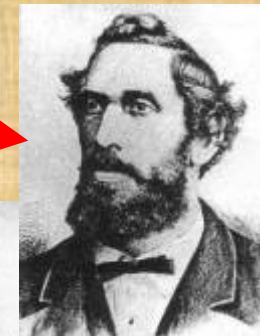

vrcholný (13.-15. století)

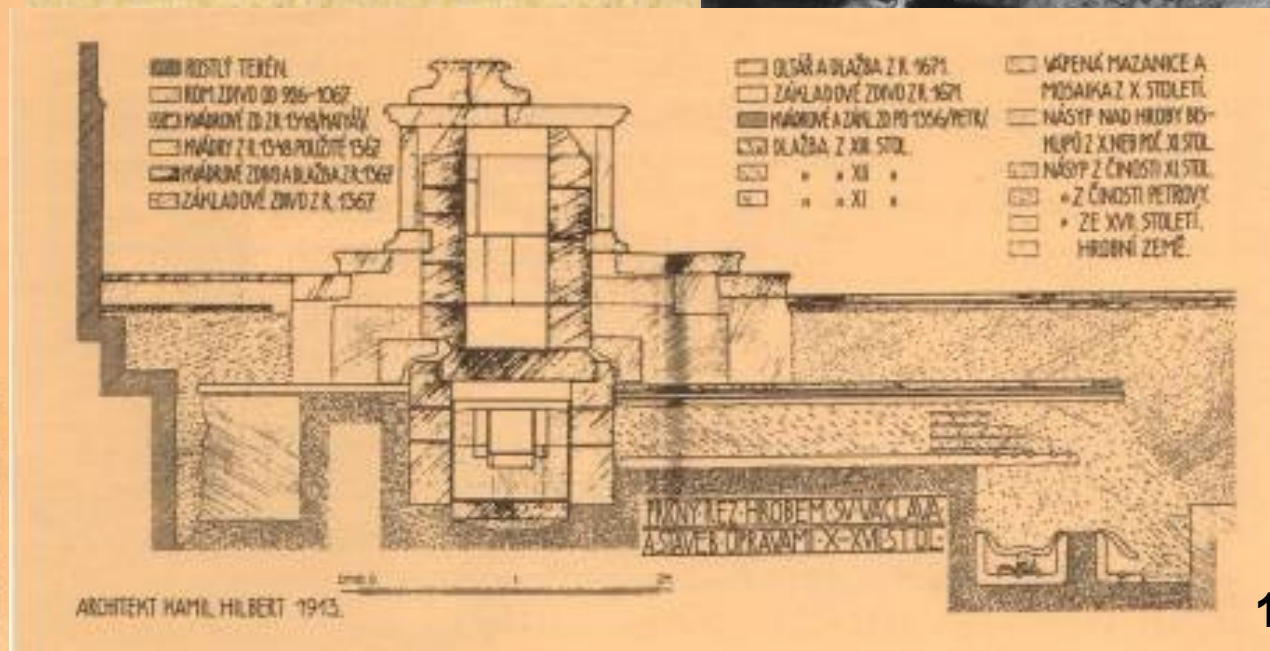
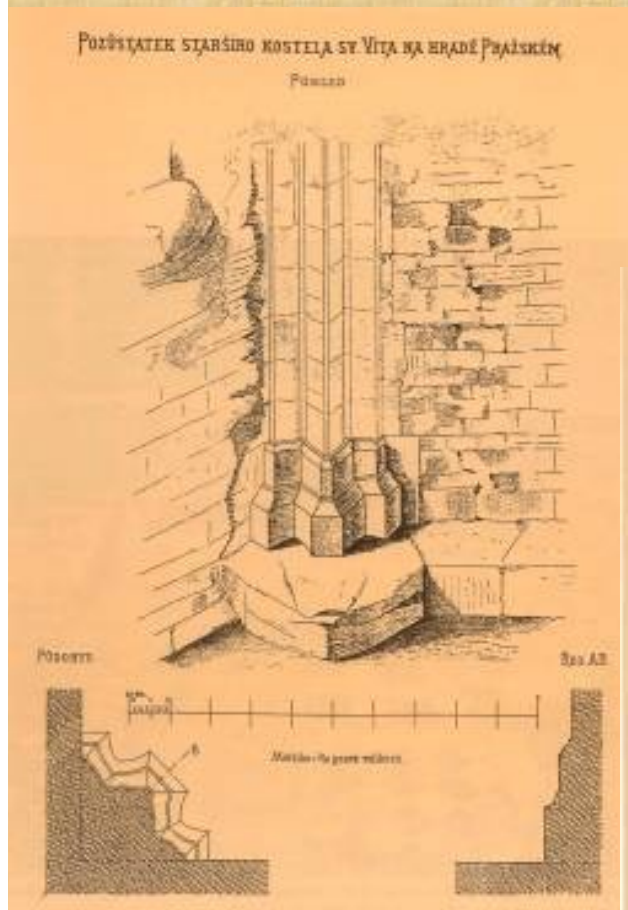

Dějiny a vývoj středověké archeologie

- Počátky jsou spojeny s Pražským hradem – dostavba *katedrály sv. Víta* a opravy *chrámu sv. Jiří*, od roku 1873
- Hlavní osobnosti: **Josef Mocker (1835-1899)**, **Kamil Hilbert (1869-1933)**

- Podařilo se jim odkrýt předchůdce chrámu **sv. Víta** a chrámu **sv. Jiří**
- Dokumentace výkopů zaměřena na **architektonické relikt**, nikoli na archeologické terény

- **1919** – založení Státního archeologického ústavu, ředitelem **Lubor Niederle (1865-1944)**

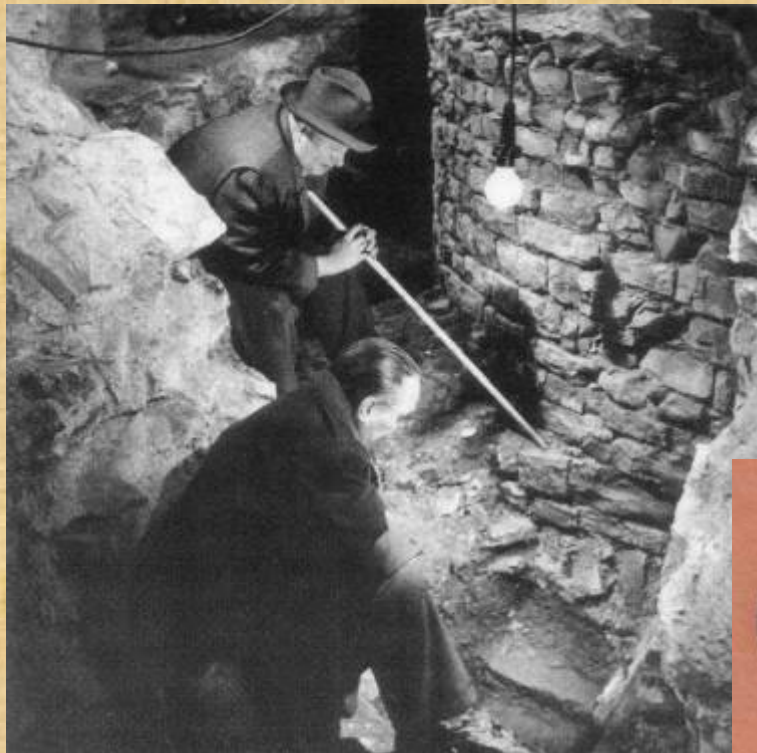

- Hrad-rekonstrukce na sídlo prezidenta T.G.M.
- Od r. **1925** – výzkum vedl **Karel Guth (1883-1943)**, výzkum III. nádvoří, Ostrovský klášter

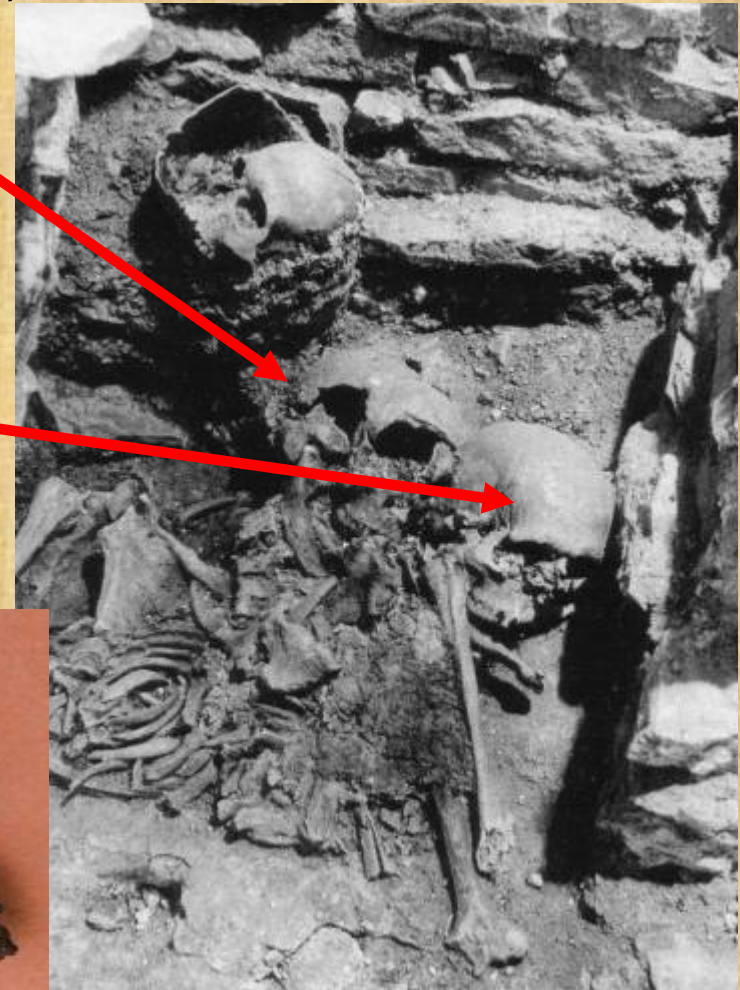
- Od roku **1925** probíhá kontinuální výzkum až dosud, tedy **nejdelší v Evropě**
- Od r. **1943** vedl výzkum **Ivan Borkovský (1897-1976)**
  - objev kostela Panny Marie (1950-1951)
  - výzkum v klášteře sv. Jiří (1959-1963)

**Kníže Spytihněv
(875-915)**

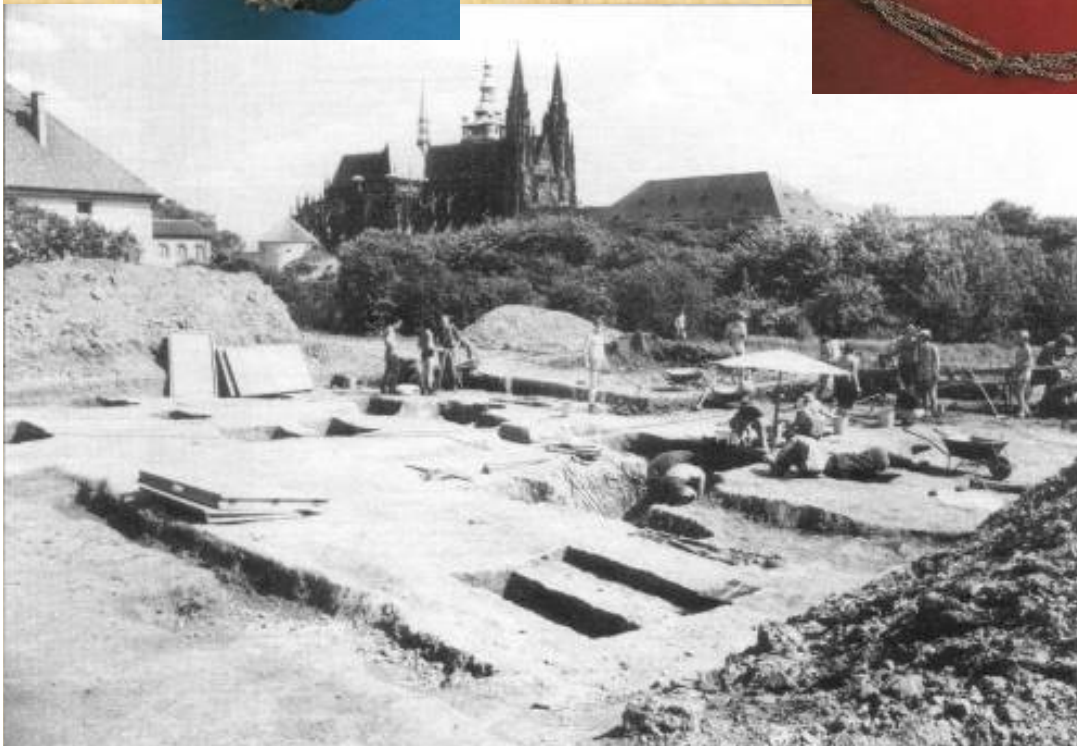
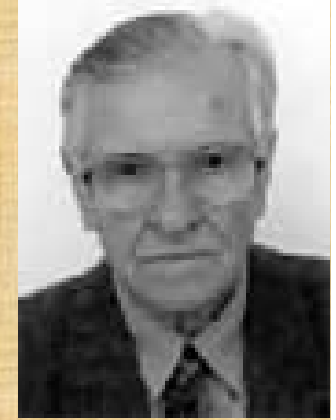

Kostel Panny Marie, 1950

Jeho žena

- V **70. letech** proběhl výzkum kostrového pohřebiště 9.-11. století v Lumbeho zahradě, **Zdeněk Smetánka (*1931)**

Předmět studia

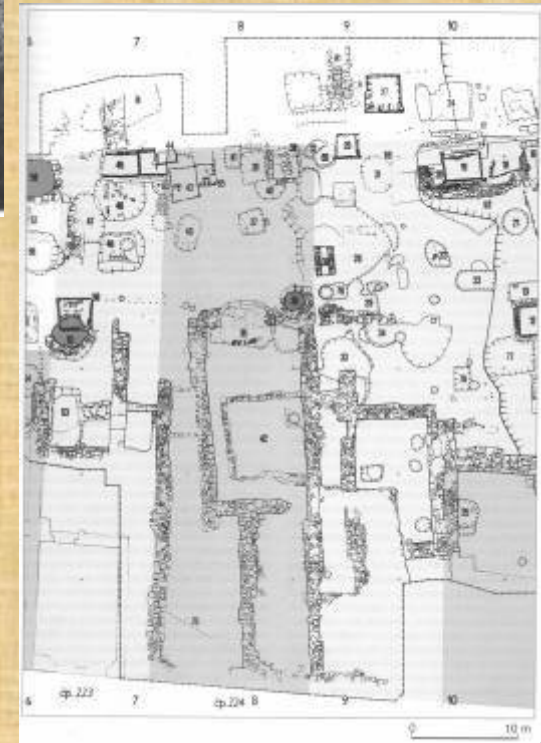
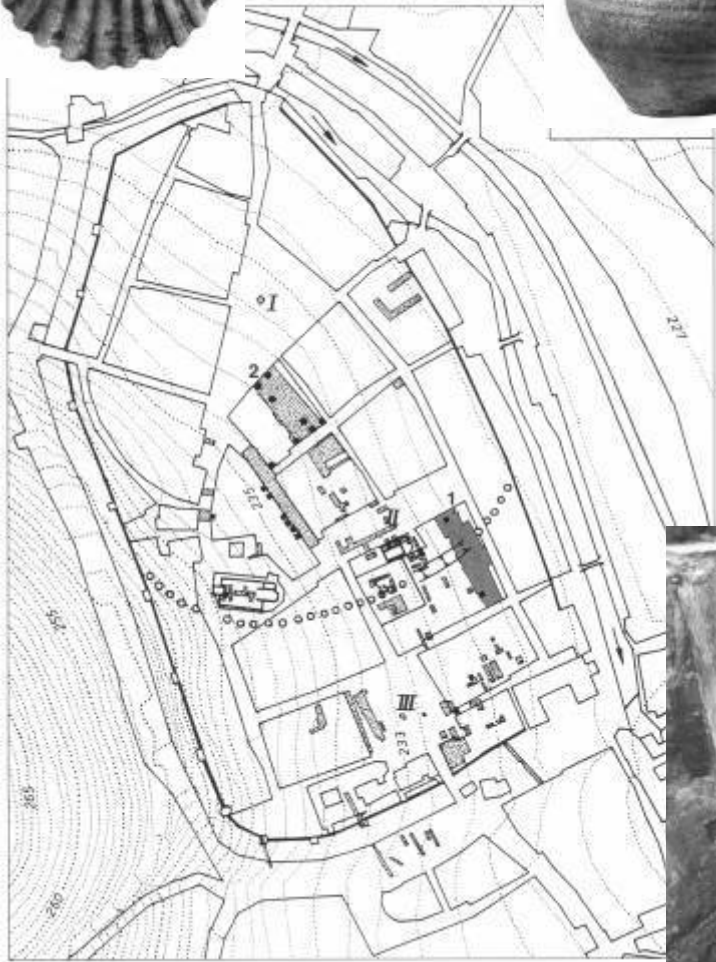
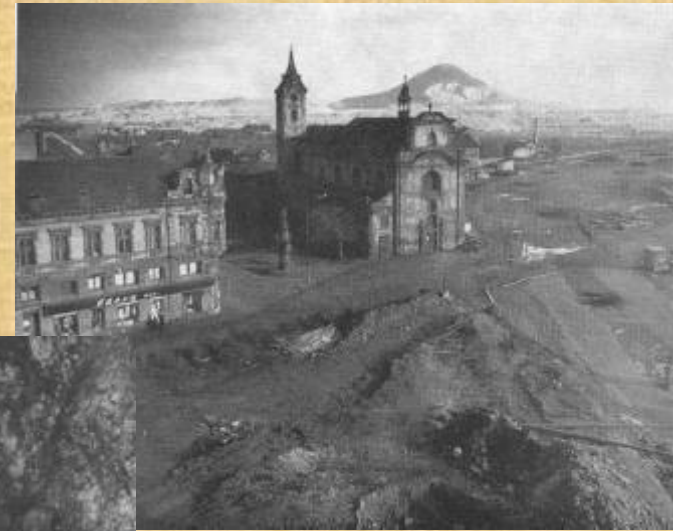
- V 50. letech 20. století se archeologie středověku etabluje jako vědní obor

Od 80. let 20. století rozvoj komplexního bádání o dějinách středověkého osídlení

**Most – výzkum 1970-1975,
Jan Klápště, Tomáš Velínský**

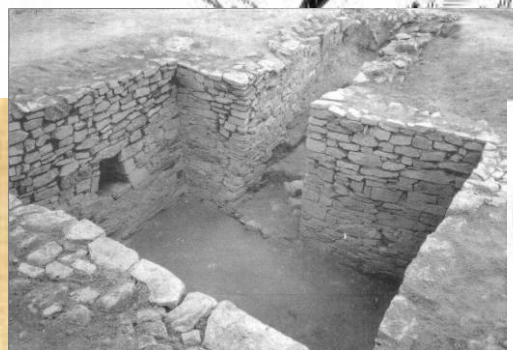
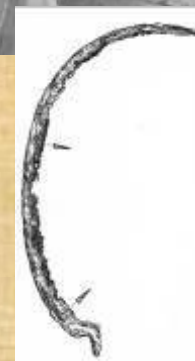
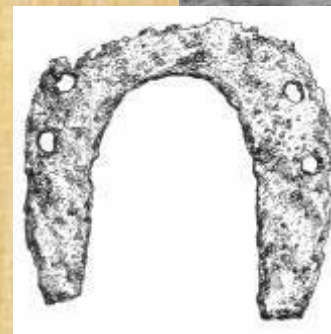
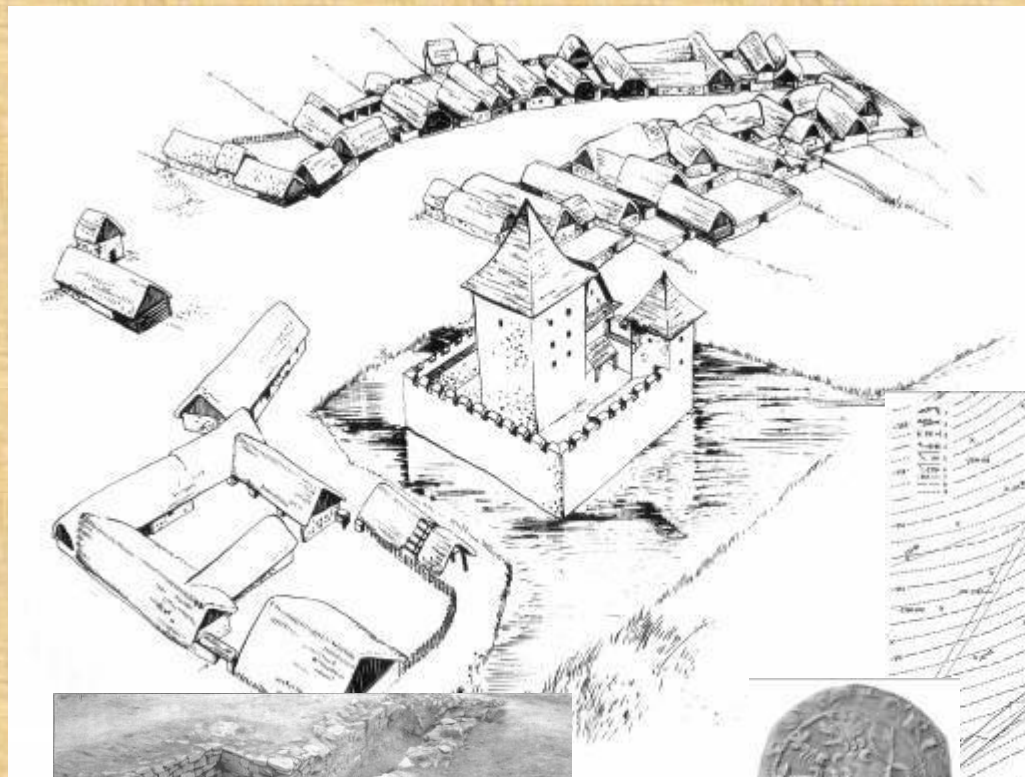
Města

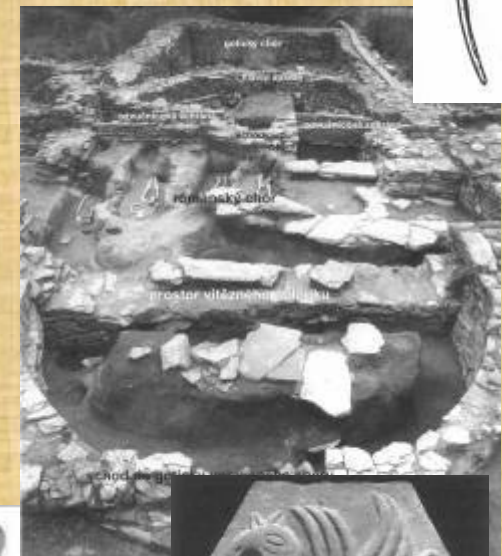
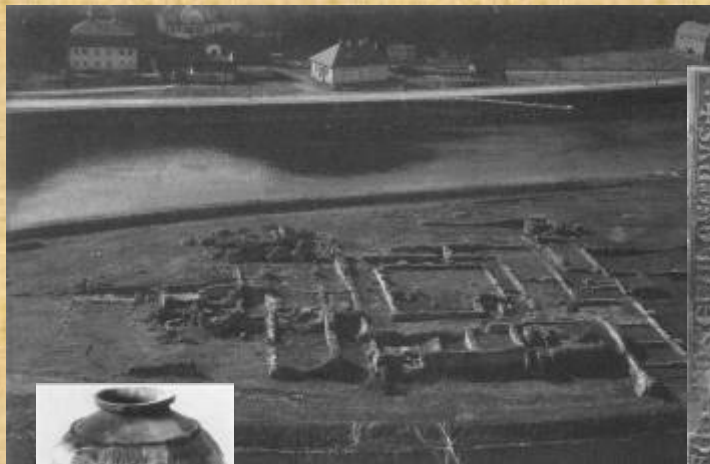
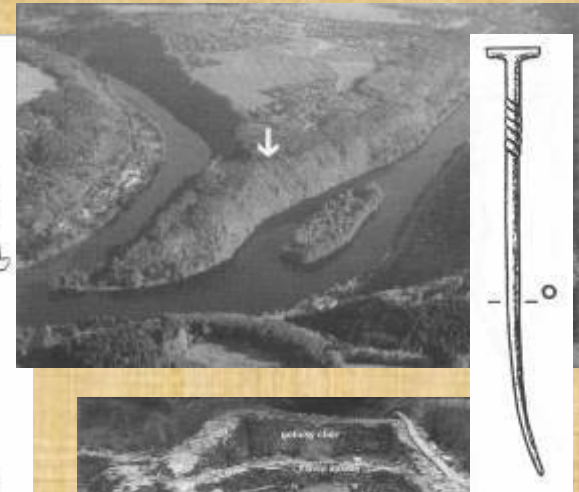
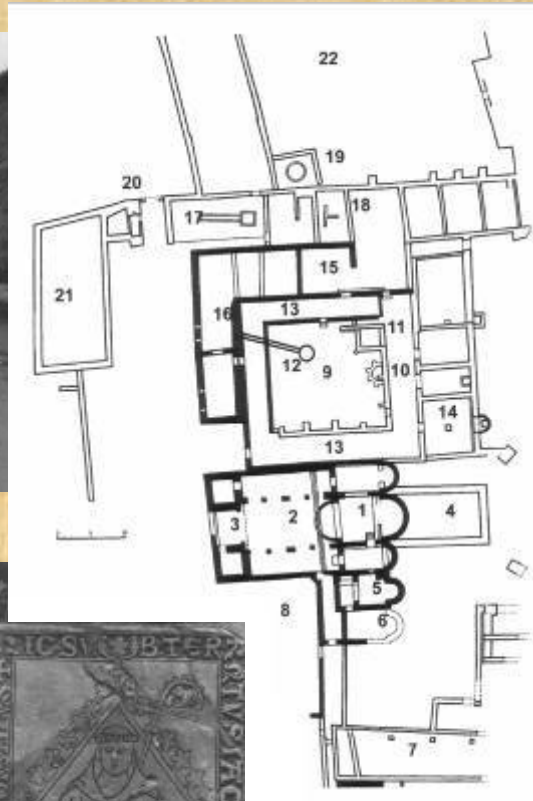
**Mstěnice – výzkum 1960 –
dosud, *Vladimír Nekuda,
Rostislav Nekuda***

Vesnice

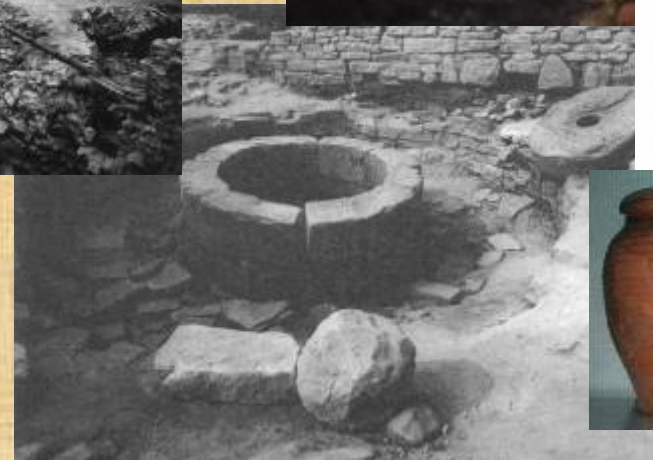
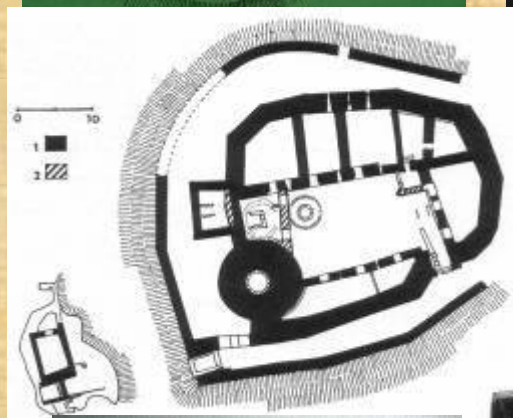
Ostrovský klášter – výzkum 1925,
1932-1934, 1976-1980, *Karel Guth,*
Petr Sommer, Miroslav Richter

Kláštery

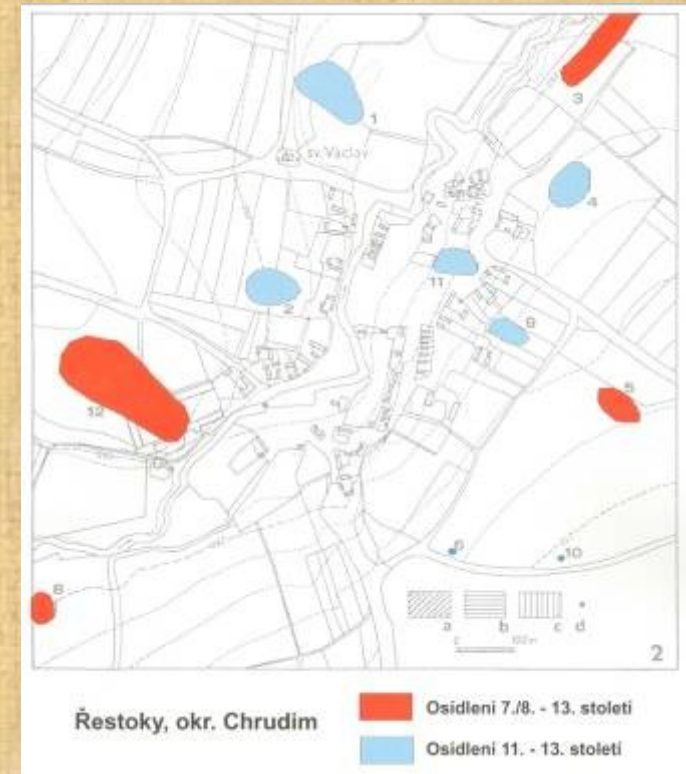
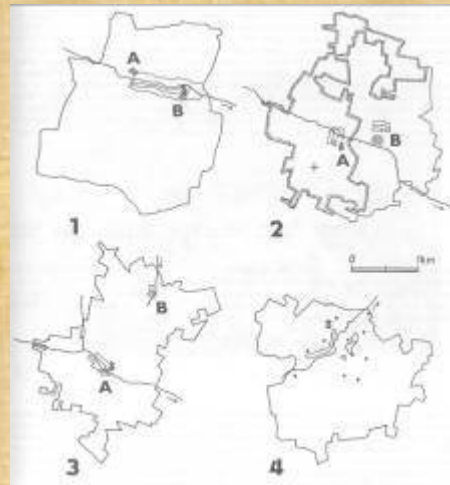
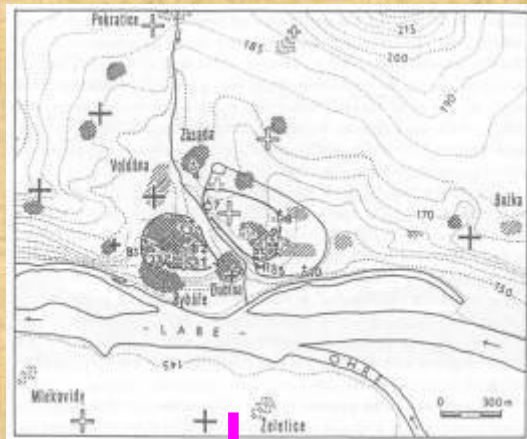
Vízmburk – výzkum 1972-1983,
Antonín Hejna

Hrady a tvrze

Komplexní výzkum středověkého osídlení

Od 80. let 20. století – Jan Klápště, Josef Žemlička, Jan Frolík ad.

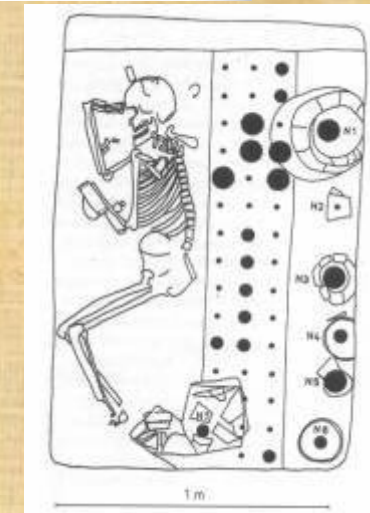
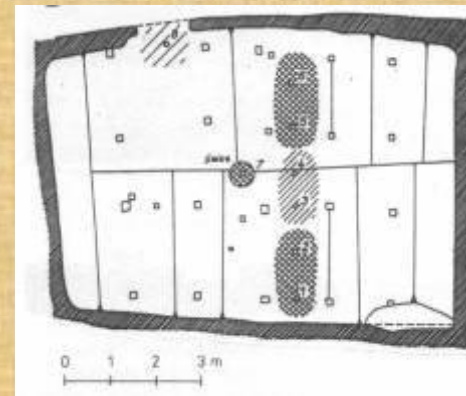
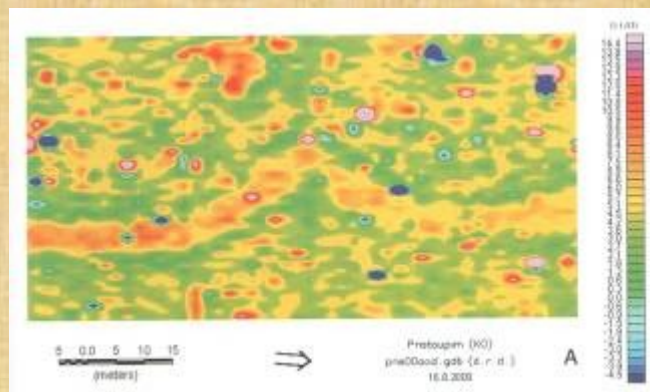
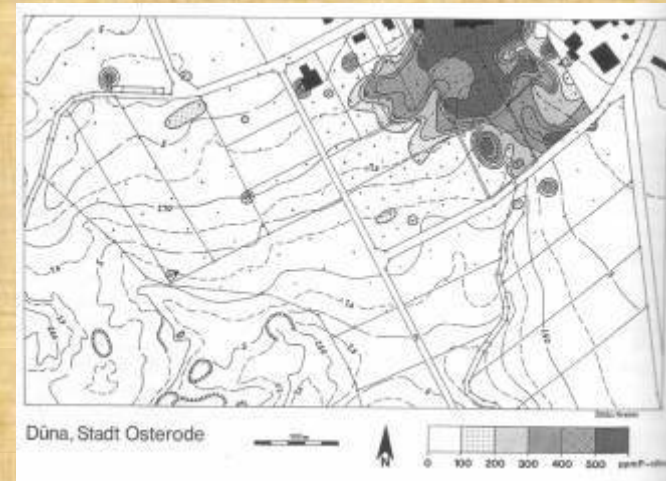
Metody archeologické práce

1) NEDESTRUKTIVNÍ

Geofyzikální průzkum

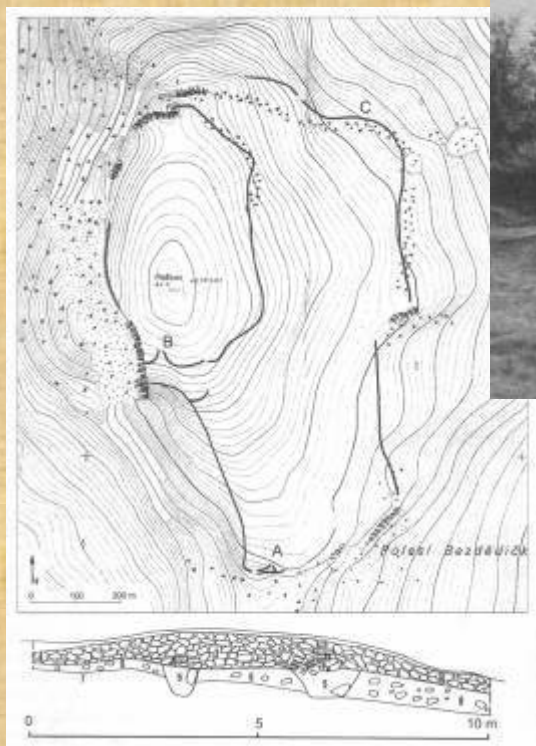
Geochemický průzkum

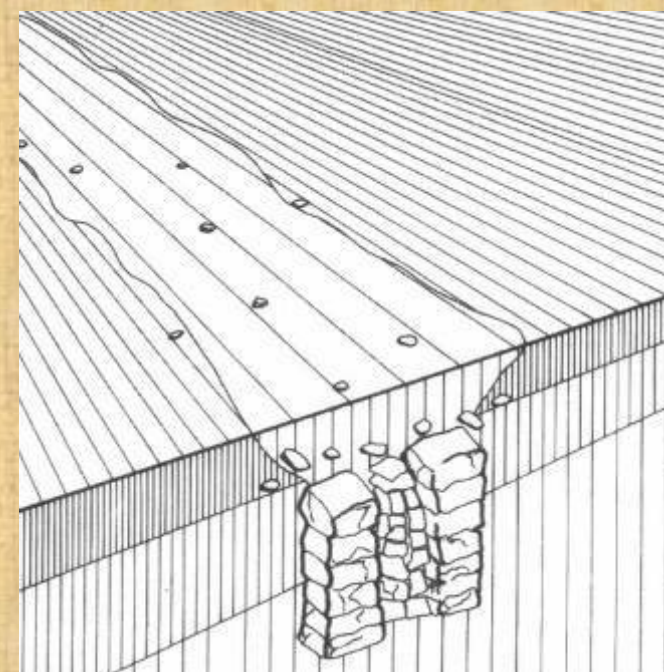
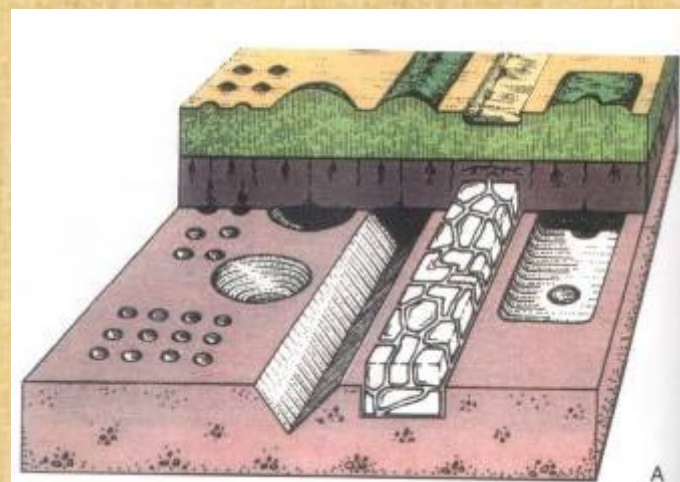
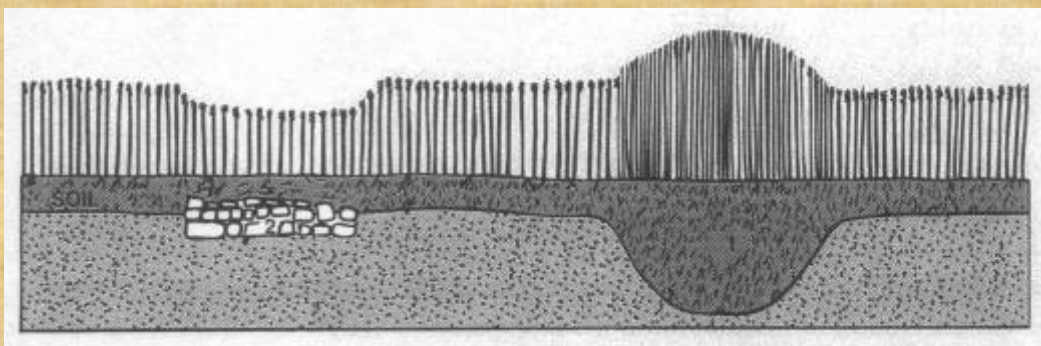
Letecký a dálkový průzkum

Povrchový průzkum reliéfních tvarů

Sledování porostových příznaků

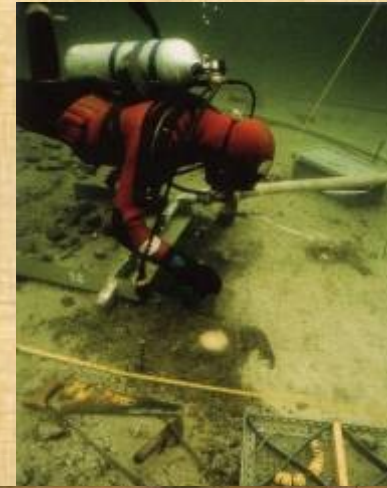

3) Destruktivní

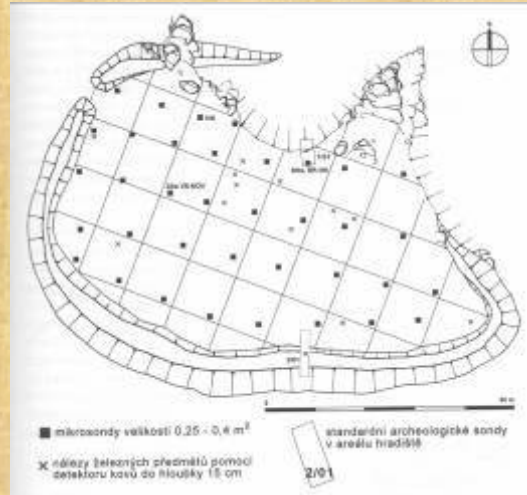
pod vodou

Plošný odkryv

na souši

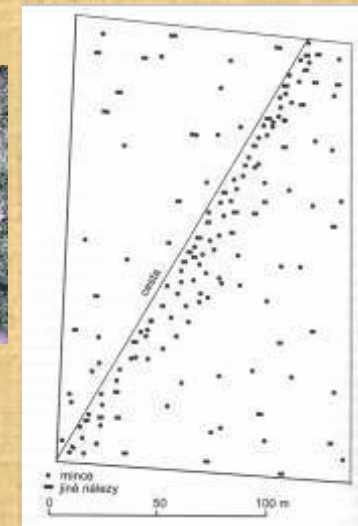
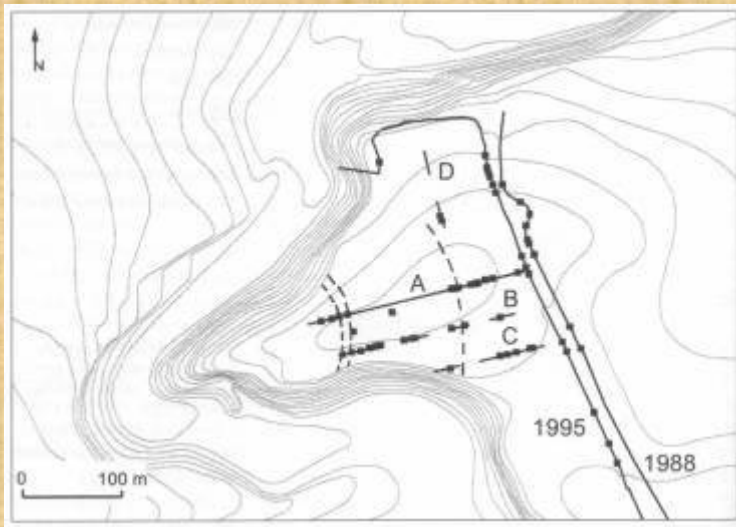
Sondáž

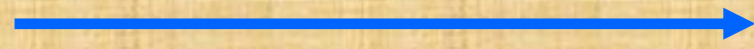
Vrty

Rýhování

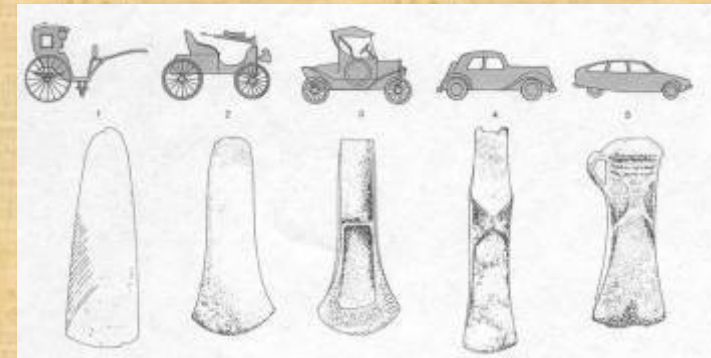
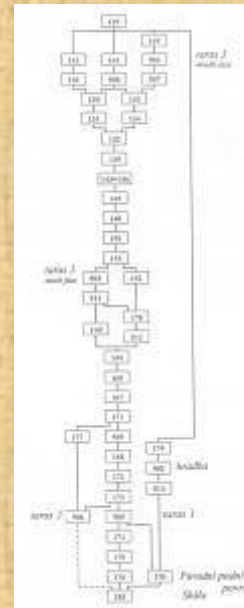
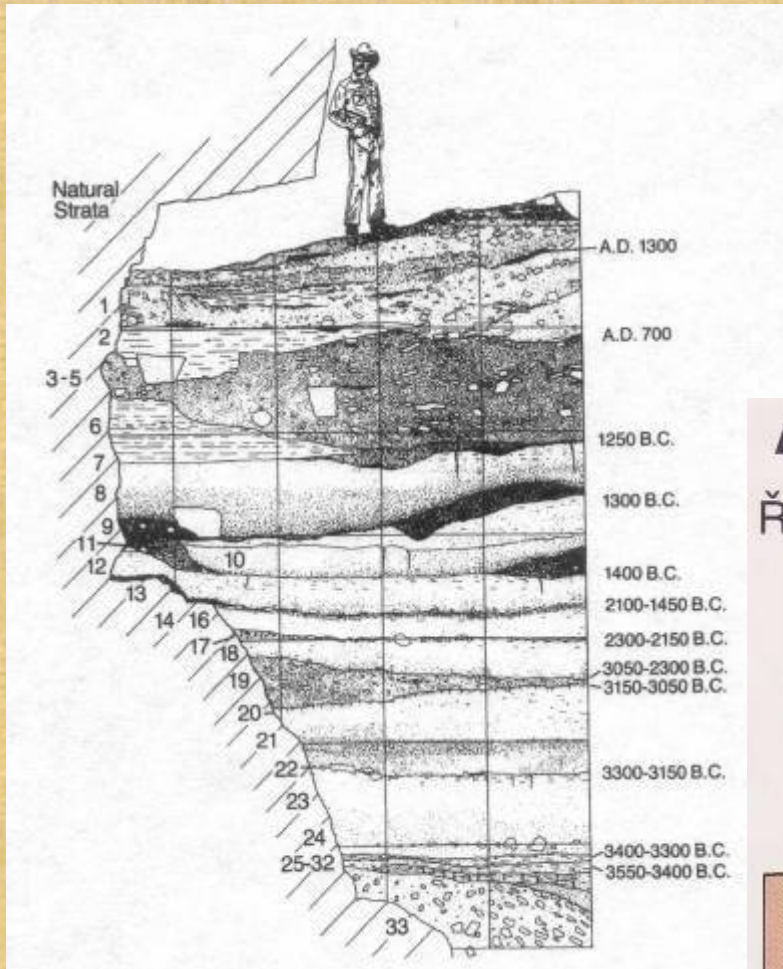
1) relativní

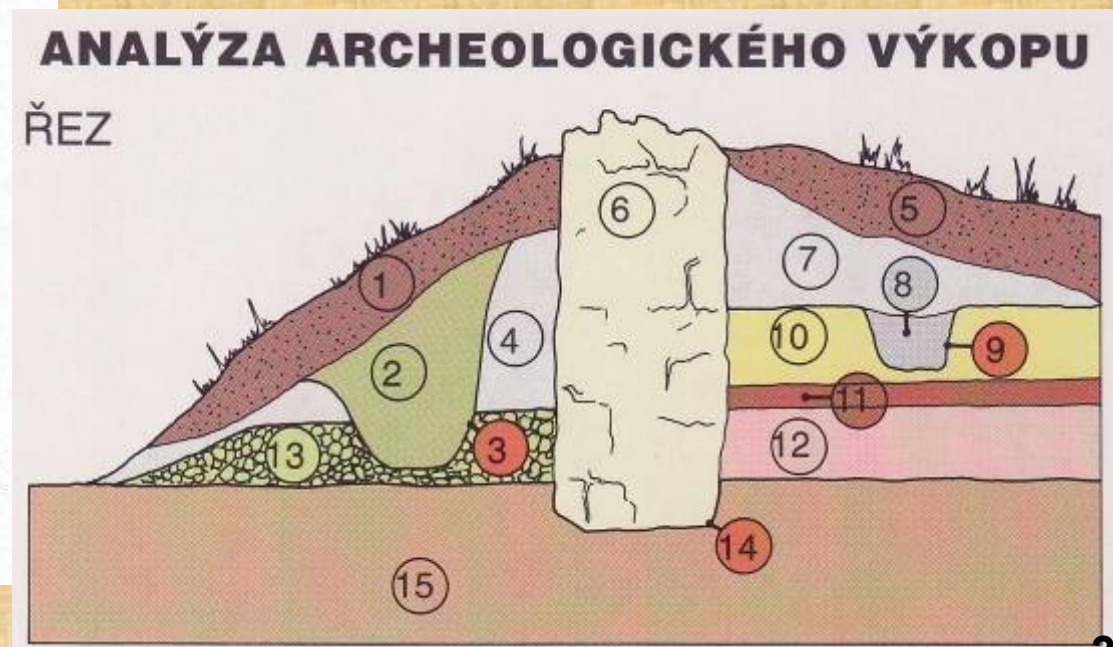
typologie

Datace

stratigrafie

Kvíz!

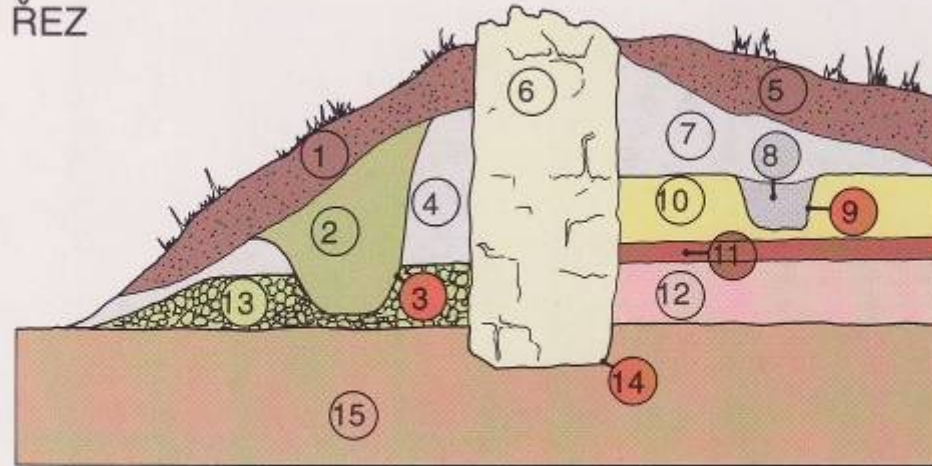

ŘEŠENÍ KVÍZU:

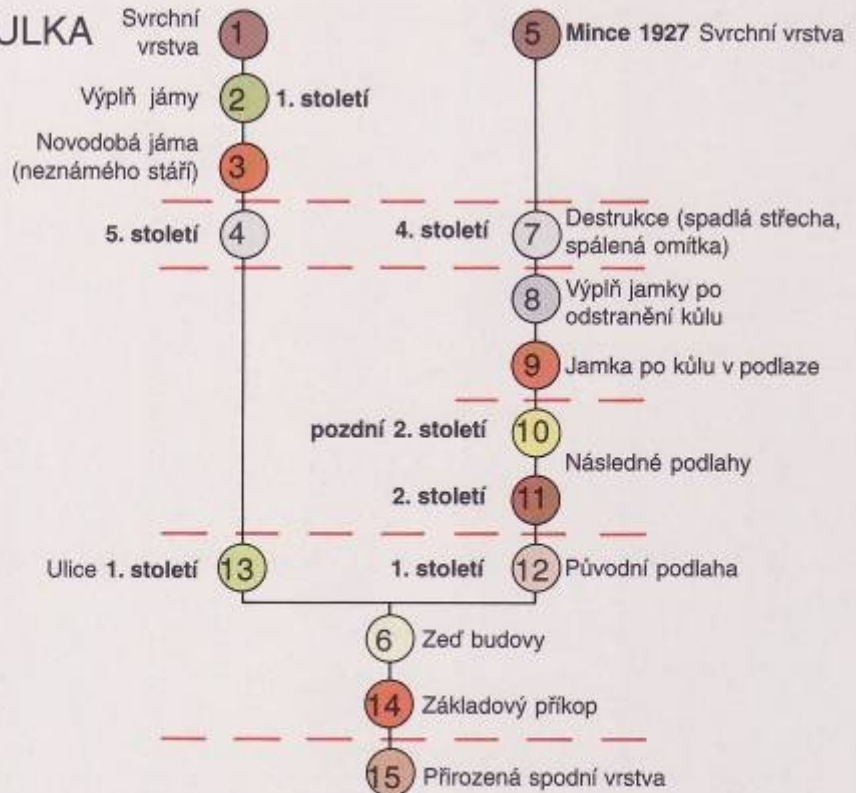

ANALÝZA ARCHEOLOGICKÉHO VÝKOPU

ŘEZ

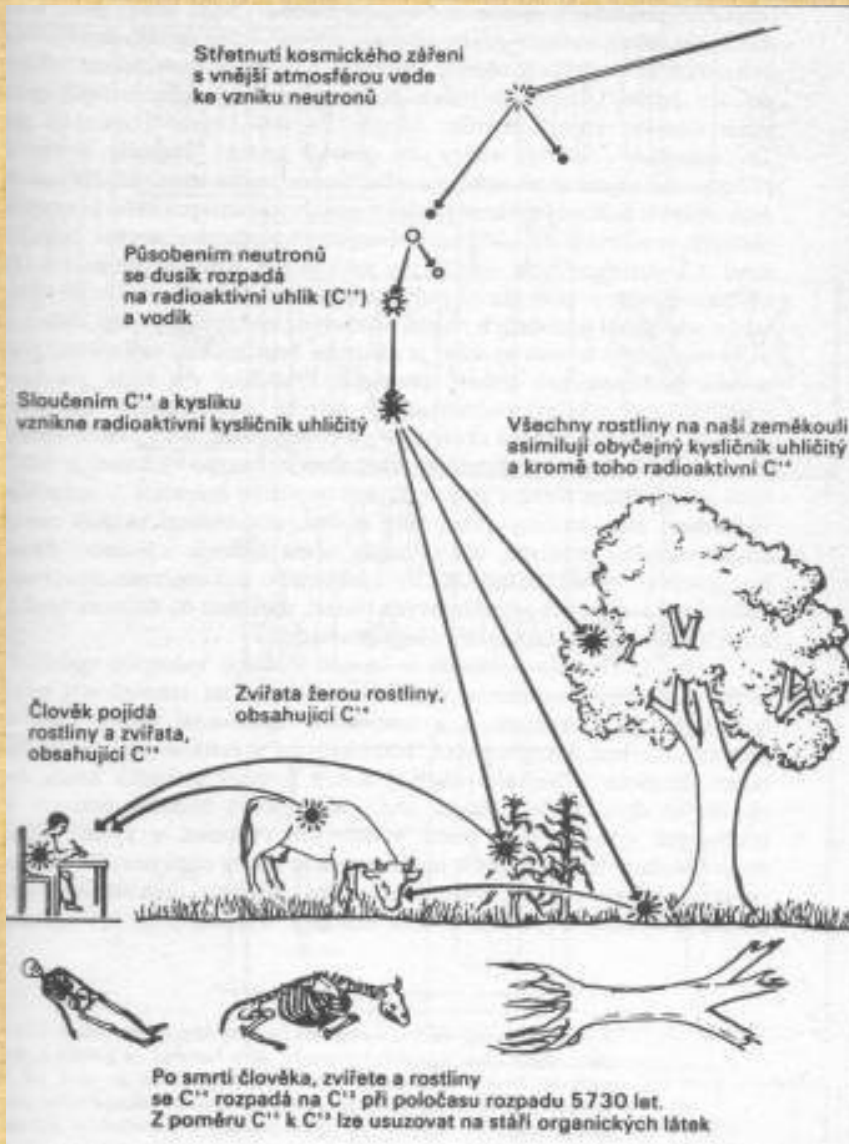

TABULKA

2) absolutní

radiokarbonové datování (C14)

datování pomocí radioaktivního izotopu C¹⁴, které objevil americký fyzik W. F. Libby v roce 1946.

Princip: spočívá v tom, že kosmické záření působí na CO₂ obsažené ve vrchní vrstvě atmosféry a vytváří radiokarbon ¹⁴C s poločasem rozpadu **5 730 ± 40 let**. Rostliny, zvířata a lidé jej za života asimilují a po smrti se z nich začíná uvolňovat...

Dendrochronologie

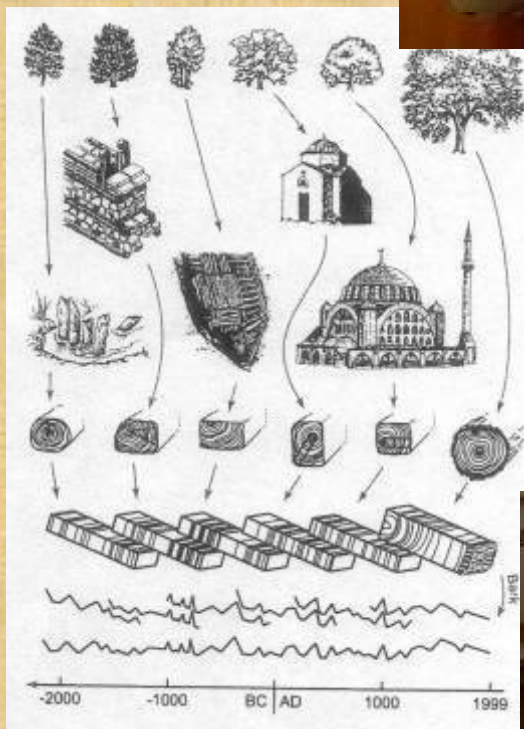
www.dendrochronologie.cz

dendrovrták

Měřicí světelná lupa

Standardní sekvence

Standard	Oblast použití	Autor	Délka	Začátek	Ko nec
Dub					
czges2004	ČR	Rybníček	1537	462	1998
cehges2004	Čechy	Rybníček	835	974	1808
morges2004 a	Morava	Rybníček	402	881	1282
morges2004 b	Morava	Rybníček	658	1341	1998
Jedle					
je-cr05	ČR	Kyncl	1048	949	1996
je-mp05	Morava	Kyncl	1048	949	1996
je-ce05	Čechy	Kyncl	718	1131	1911
Borovice					
bo-mo05	Morava	Kyncl	528	1468	1995
bo-ce05	Čechy	Kyncl	816	1183	1996
Smrk					
sm-cr05	ČR	Kyncl	897	1101	1997
sm-mo05	Morava	Kyncl	665	1333	1997
sm-ce05	Čechy	Kyncl	795	1150	1944

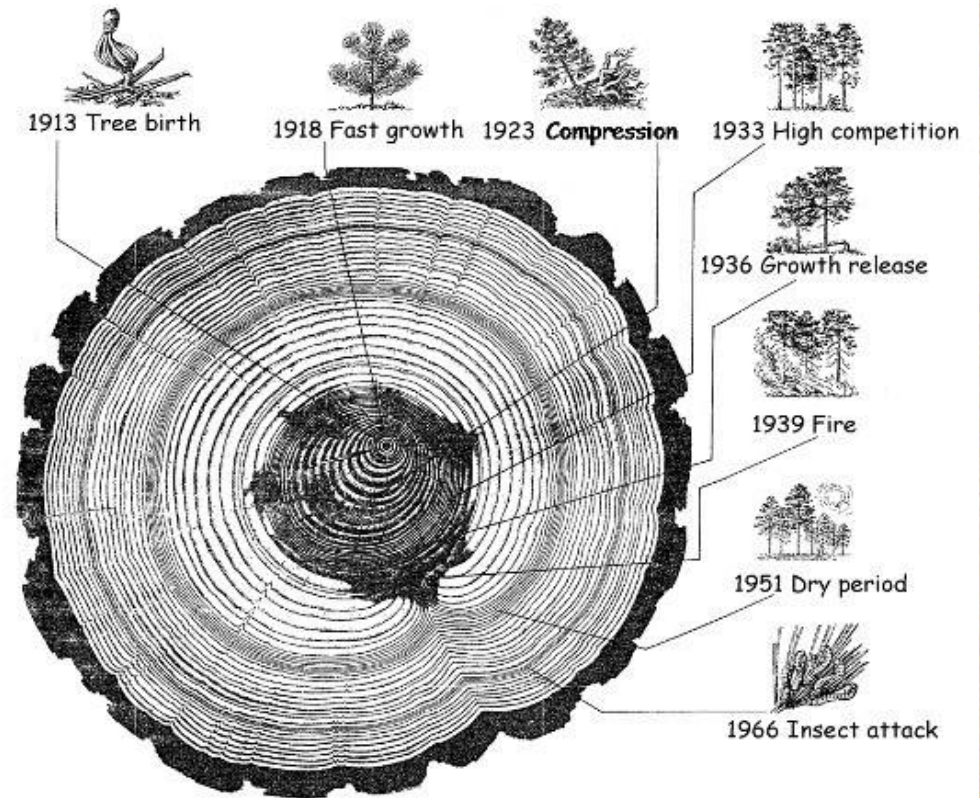
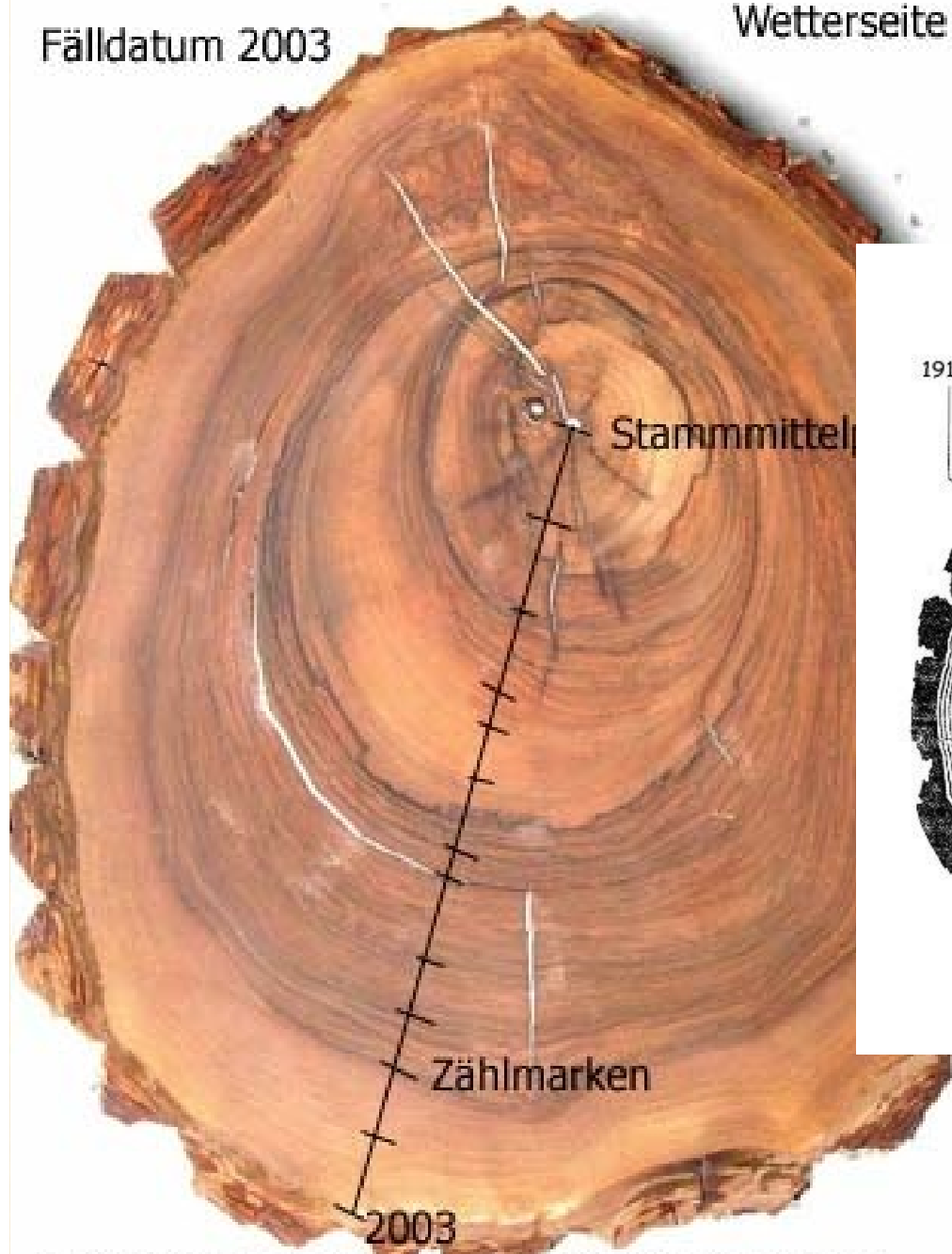
Dendrovrtáky

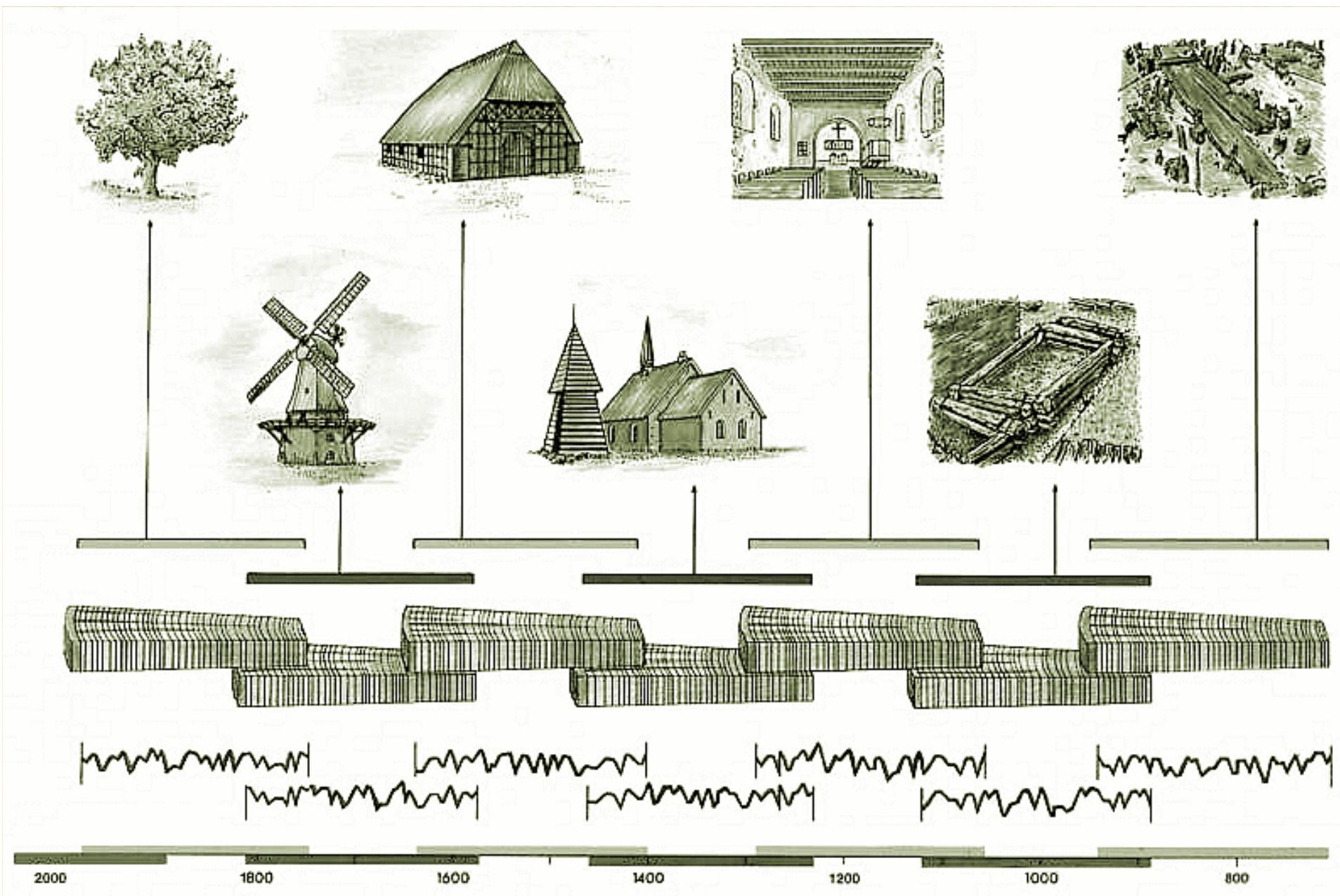

Fälldatum 2003

Wetterseite

Breite der Jahresringe ist Indiz für Wachstum

Výsledná letokruhová křivka

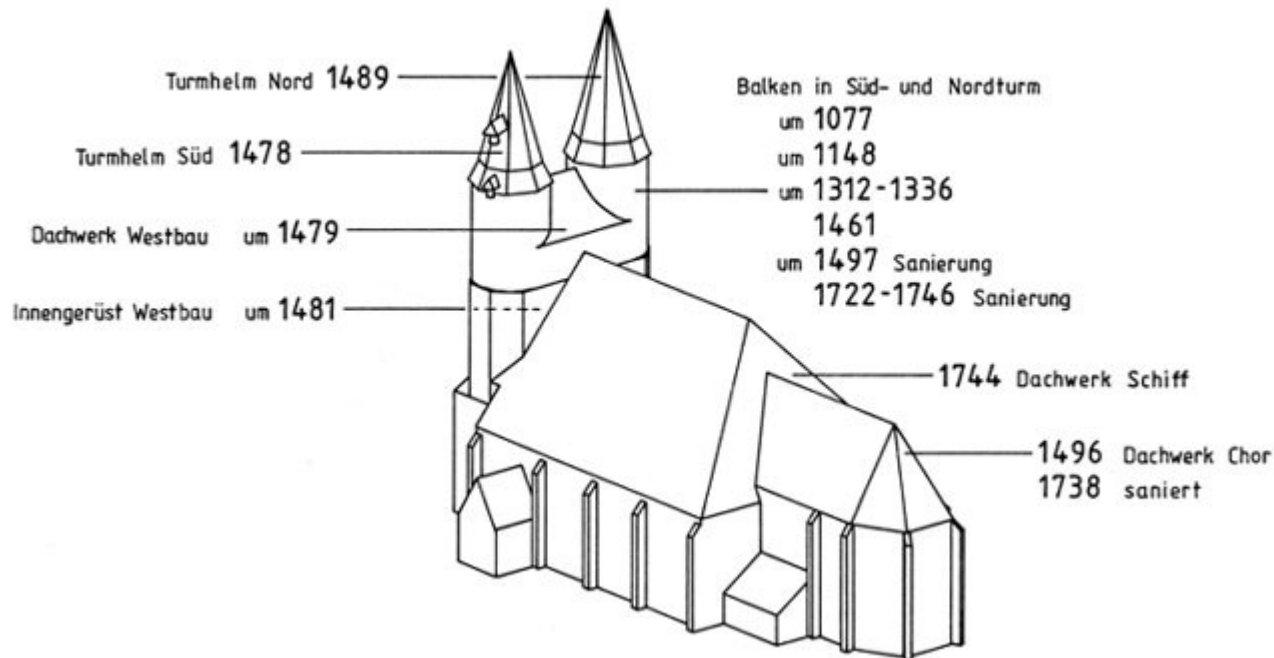

St. Jakobi-Kirche Goslar
mit dendro-datierten
Bauphasen

Auftraggeber: NLD Hannover,
Fachbereich Bauforschung

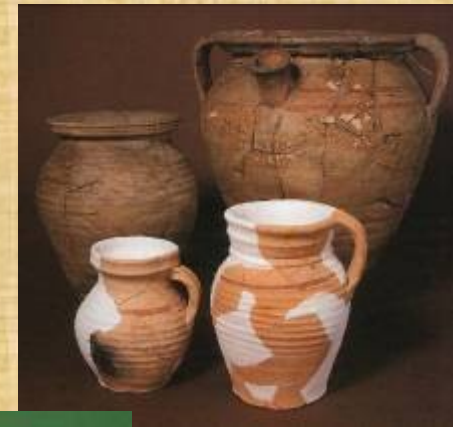
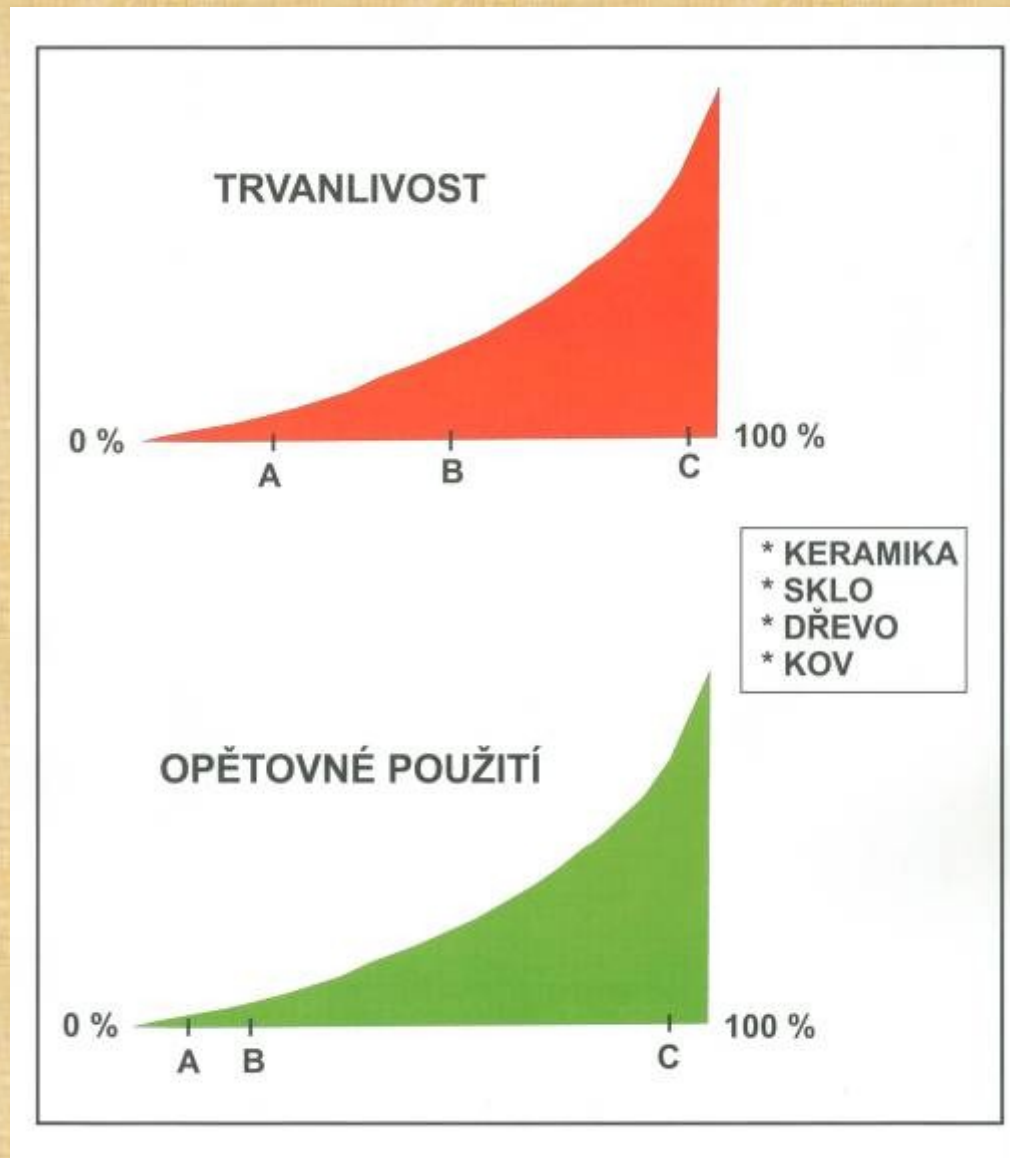
Isometrische Darstellung
und Foto:

Dipl. Ing. J. Gomolka, NLD

Dendrochronologická analýza

KVÍZ

chraňte

archeologické památky!

archeologických památek
není neomezené množství!
nejčastější příčiny ničení:

**neznalost,
lhostejnost**

Děkuji Vám
za pozornost

Martin Nechvíle

martin.nechvile@kraj-lbc.cz